

Τοπριεμ, Η κόρη του κρατώντας το πορτρέτο της σκαλισμένο σε ξύλινο κοντάλι

Ο Μαγιακόφσκι της τρίτης χιλιετίας

Θα φτάσει ο στίχος μου
σκιζοντας στα δυο
τα καταράγια των αιώνων
πάνω από τα κεφάλια
ποιητών και κυβερνήσεων.

Συνοδεύοντας μ' ένα σημείωμα τα ποιήματα του Μαγιακόφσκι που φιλοξενεί η *Ουτοπία*, θα περιοριστώ σ' ένα σχόλιο πάνω σ' αυτούς τους δυο στίχους από το πασίγνωστο απολογιστικό ποίημά του *Μ' όλη μου τη φωνή*. Σαν ψυχολογικό φαινόμενο ο Μαγιακόφσκι ήταν παιδί δυο επαναστάσεων, μιας ποιητικής, του φοιτουρισμού, η οποία και προηγήθηκε (για την ακρίβεια μιλάμε για τον *κυβισμό* με τους εντελώς καινούργιους δρόμους που άνοιξε στην τέχνη του 20ού αιώνα) και μιας κοινωνικής, εννοώντας πάλι τη ρωσική επανάσταση στο σύνολό της. Αλλά αν ζητήσουμε να βρούμε τη ρίζα του επαναστατικού του πάθους, να φτάσουμε ως κάτω σε μια αδιαίρετη μονάδα, θα δούμε πως είναι λίγο να σταθεί κανείς κάπου μέσα στην πολιτική και στην ιδεολογία (όπου εθήτευσε μ' όλη τη δύναμη ενός εξαιρετικού χαρακτήρα), πρέπει να προχωρήσουμε ως στην ίδια την ποιητική του πίστη κι όλα τ' άλλα θα είναι τα συναπαντήματα στο δρόμο, οι αναγκαίες διαπλοκές κι επιστροφματώσεις. Σ' άλλο τόπο και χρόνο μπορεί να ήταν κι αυτές άλλες, του Μαγιακόφσκι του έλαχε να δεθεί με τη Ρωσία και το σοσιαλισμό της αναζητώντας ένα δικό του πεδίο εφαρμογής των ποιητικών του αναζητήσεων κι ανακαλύψεων.

Το ότι ο καλλιτέχνης οφείλει ν' αναζητά καινούργιες φόρμες ήταν για τον Μαγιακόφσκι ένα πρώτο άρθρο πίστεως. Ακολουθούσε η πρακτική εφαρμογή των ευρημάτων σ' ένα νέο ποιητικό κι ανθρώπινο πεδίο. Έτσι έβλεπε και βαθμολογούσε και τον εαυτό του και τους άλλους ομοτέχνους του. Εδώ πάνω γίνονταν οι συγκρούσεις με τους «ανθοκόμους» της ποίησης, στην απόλυτη διάθεση των οποίων ήταν, κατ' εκείνον πάντα, όλη η παλιότερη και η σύγχρονή του ποίηση, πλην της κυβοφοιτουριστικής, και αν κρίνουμε από το πέπλο σιωπής που βλέπουμε να υφαιίνεται τώρα γύρω του από τους διαχειριζόμενους τη σημερινή ποίηση, αυτών των ημερών που μιλάμε, μπορούμε με βεβαιότητα να καταλήξουμε ότι και

τώρα ο Μαγιακόφσκι συνεχίζει τους πολέμους του, σ' αυτό και στηρίζεται η αντίληψη ότι ο στίχος του έχει ακόμα να περάσει πάνω από πολλά κεφάλια ποιητών και κυβερνήσεων. Βλέπουμε τον Μαγιακόφσκι να δρασκελά το κατώφλι της καινούργιας χιλιετίας και να πηγαίνει για τις καινούργιες του συναντήσεις, ιδιαίτερα μ' εκείνους που θα διψάνε γι' ανανεώσεις ριζοσπαστικές και στο ένα σκέλος και στο άλλο του δικού του δίπτυχου.

Όταν τον σκεφτόμαστε μέσα στα όρια ενός καλλιτεχνικού ρεύματος, όπως ήτανε κι ο ρωσικός φουτουρισμός, έχουμε στο πρόσωπό του μια από τις εντυπωσιακότερες μορφές καλλιτέχνη που μέσα στο δημιουργικό κλίμα της ομάδας ανακαλύπτει τον εαυτό του για να ξεχωρίσει αμέσως μετά σε μοναδικό φαινόμενο της τέχνης του. Δε συμβαίνει αυτό στον καθένα που κινείται στην τροχιά μια ορισμένης κατεύθυνσης. Γνωρίζουμε από την ιστορική διαδρομή της λογοτεχνίας ότι μια τάση που φτάνει να σχηματιστεί σε σχολή, μεταξύ των άλλων έχει μέσα μια δική της ιστορία, μπορούμε να ξεχωρίσουμε προγόνους, κάποτε κι απίστευτα μακρινούς, όπως μετά στην κατηφορική πλαγιά πλήθη επιγόνων. Κάπου μέσα στο ποιητικό χρονικό όλο κι ανακαλύπτουμε φωνές του ίδιου γένους που μπορούν να τις χωρίζουν κι ολόκληρες εποχές κάποτε, φωνές που πλανώνται σκόρπιες ανά τη φύση σαν τις αδιόρατες εκείνες δυνάμεις, που σε μια στιγμή ενώνονται πολλές μαζί και σχηματίζουν τις κρίσιμες μάζες. Αλλά εκείνη την ίδια στιγμή γίνεται και η έκρηξη και αλίμονο στο δημιουργό που δε θα μπορέσει να ξεφύγει από την αιχμαλωσία των μανιφέστων για ν' αναδειχτεί σε δημιουργό ατομικό που δε θα δηλώνεται αλλιώς παρά με το ονοματεπώνυμό του. Και το ρεύμα μένει πίσω αποθήκη υλικών και γνώσεων για να συντηρείται η ιστορία και η θεωρία πια, οι αισθητικοί και οι φιλόλογοι, με τους οποίους ο Μαγιακόφσκι είχε βέβαια ανοιχτό μέτωπο σε καθημερινή βάση:

Προφέσορα

βγάλε

το ποδηλατάκι των γυαλιών σου

εγώ ο ίδιος θα μιλήσω

για τον καιρό μου

και για μένα.

Στους στίχους και στα πεζά κείμενα του Μαγιακόφσκι έχει φυλαχτεί σε μια από τις γνησιότερες διατυπώσεις το πνεύμα της εποχής, τα όνειρα, οι επιδιώξεις, τι σκέψεις έκαναν, τι μορφές πρότειναν εκείνοι κυρίως που είχαν την απαραίτητη φώτιση ενός εξαιρετικού καλλιτεχνικού ταλέντου, η επανάσταση στις μορφές και η σημασία της όχι για την τέχνη μόνο, αλλά ευρύτερα στην επιβίωση και στη στερέωση των βαθιών αλλαγών στη ζωή. Τώρα όλοι γνωρίζουμε πως η τύχη της ρωσικής επανάστασης στο τέλος κρίθηκε από το ότι και η χώρα κι οι άνθρωποι που πήρανε στα χέρια τους όλη εκείνη την ιστορία δεν μπορέσανε, δεν είχανε ό,τι χρειαζόταν σε υλικές προϋποθέσεις και κατευθυντήριο νου για να βρουν τις απαραίτητες αντιστοιχίες με τις μορφές, δεν μπορέσανε να φέρουν σε μια επιβεβλημένη στοίχιση τη σκέψη τους και τη βούλησή τους με τους τρόπους τους. Όλα τα ρεύματα της ρωσικής πρωτοπορίας κνοφορούσαν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο αυτή τη μεγάλη πρόταση, ώστε μια κοινωνική επανάσταση σαν εκείνη τότε δεν μπορούσε και να επιθυμήσει

κάτι καλύτερο από πλευράς ετοιμασίας πνευμάτων κι εικασθησιών από αυτό που τόσο πληθωρικά πρόσφερε η πνευματική και η καλλιτεχνική πρωτοπορία — αυτή πρώτη θα πληρώσει και τα σπασμένα.

Εδώ πραγματικά, σ' ένα κλίμα αληθινά παράφορων αναζητήσεων, η μορφή του Μαγιακόφσκι έλαβε κάτι πρωτοφανείς διαστάσεις στις συγκρίσεις και στις αντιπαράθεσεις, έπιασε μια θέση που πριν από κείνον ποιθενά δεν υπήρχε, αυτός την έφτιαξε από την αρχή και της έδωσε ασυνήθιστη ποιητική κι ανθρώπινη οντότητα, το φαινόμενο Μαγιακόφσκι περιέχει έντονα γνωρίσματα *ποιητικής αρχετυπίας*. Μέσα από τους στίχους του κι απ' όλες τις δικές του δραστηριότητες σαν ν' ακουμπάμε σε στιγμές πρωτογενείς της ποιητικής ιστορίας. Όλα αυτά όμως με τους εντυπωσιασμούς που φέρνουν του δημιούργησαν κι ένα αναγνωστικό σύνδρομο, έτσι που τα ποιήματά του διαβάζονταν σε κραυγαλέη ενθουσιασμού ή συντεχνιακού φθόνου και κακεντρέχειας. Σχηματίστηκαν αυτές οι δυο παραδόσεις κι ακόμα επιβιώνουν, ώστε μπορούμε να πούμε πως η ποίησή του περιμένει αναγνώστες πιο κατασταλαγμένους. Κι από τις δυο πλευρές έχουν διατυπωθεί πολλές υπερβολές, πρώτα απ' όλα γύρω από τις υπερβολές του ίδιου του Μαγιακόφσκι. Ακόμα δεν έχει επισημανθεί πόσο ο Μαγιακόφσκι μετριάζει επιτόπου τις υπερβολές του δίνοντας το χέρι στον αναγνώστη με τους θαυμάσιους προσγειωτικούς τρόπους που διαθέτει.

Οι υπερβολές του Μαγιακόφσκι είναι όλες ναρκωθετημένες μέσα στον ίδιο στίχο, αλλά μένει ζήτημα του αναγνώστη κατά πόσο εκείνος έχει τον τρόπο να ενεργοποιήσει τους εδώ κι εκεί τοποθετημένους μηχανισμούς σ' ένα διάβασμα που και την υπερβολή θα τη λογαριάσει βγάζοντας την ίδια στιγμή πάνω, την άλλη δύναμη, την προσγειωτική, που συνήθως είναι ο πανίσχυρος σαρκασμός κι αυτοσαρκασμός του Μαγιακόφσκι. Με τις υπερβολές και τον αυτοσαρκασμό κάνει με το στίχο τα πιο απροσδόκητα παιχνίδια, αδρότατο γνώρισμα της τέχνης του που του επιτρέπει να κατεβαίνει ως κάτω στον αναγνώστη σε μια τέλεια ταύτιση μαζί του.

Ο Μαγιακόφσκι πέρασε τις δικές του Συμπληγάδες. Δίχως έλεος να χτυπάει όλη την καθιερωμένη ποίηση με τους τρόπους της, τις λέξεις και τις μορφές της και σαν άλλος Ήφαιστος να σφυρηλατεί λέξεις καινούργιες για μια άλλη ποίηση στον κόσμο του μέλλοντος που είναι η «αληθινή πατρίδα της ποίησης».

Με δυο δικές του φράσεις οι Συμπληγάδες του:

Δεν επιτρέπεται ν' αποδίδουμε στο δούλεμα, στη λεγόμενη τεχνική επεξεργασία αξία αυτοδύναμη. Μα ακριβώς αυτό το δούλεμα κάνει το ποιητικό έργο κατάλληλο για χρήση.

Στον Μαγιακόφσκι έχουμε —αν όχι κάθε φορά στο αποτέλεσμα, αλλά πάντοτε στα ζητούμενα— δυο πράγματα που δύσκολα συνυπάρχουν: ο ορκισμένος καινοτόμος που δεν εννοεί να κάνει βήμα πίσω και την ίδια στιγμή μια αληθινή μανία να φέρει αμέσως τις ανακαλύψεις του όχι στους κύκλους των μνημένων, όπως συνήθως γίνεται με τα ανανεωτικά κινήματα, αλλ' απευθείας στο μεγάλο κοινό, ένα κοινό που μπορεί να είναι ακόμα κι αναλφάβητο... Και στις δυο πίστες του αληθινά μανιώδης. Δεν είναι λίγη η συμμετοχή αυτών του των προσπαθειών στο τραγικό τέλος της ζωής του.